

Qadınlar üçün qadağan olunmuş peşələr

Məruzəçi: Hafiz Həsənov
Hüquqşünas, “Hüquq və İnkişaf”
İctimai Birliyi

Qadınlar üçün qadağan olunmuş peşələr üzrə beynəlxalq təcrübə

Hazırda 104 ölkənin qanunvericiliyində qadın əməyinin qadağan edildiyi peşə və iş yerləri ilə bağlı məhdudiyyətlər vardır. İqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrin əksəriyyətində qadın əməyi ilə bağlı məhdudiyyətlər demək olar ki, yoxdur. Bu sırada Fransa, Çexiya və Sloveniya istisnadır.

Postsovet məkanına daxil olan ölkələrdən 9 ölkədə bu cür məhdudiyyətlər vardır. Qadın əməyi üçün məhdudiyyətlər Rusiyada 456, Ukraynada 450, Qazaxıstanda 299, Belarusda 181, Moldovada 29 peşə sahəsini əhatə edib.

Qadağaların səbəbləri

Qadın əməyi üçün bu cür məhdudiyyətlərin müəyyən edilməsi əsasən bu cür peşələrin işlərin qadınların sağlamlığına, xüsusilə reproduktiv sağlamlığına zərər vurmaması, bu peşələrin və işlərin təhlükəsiz olmaması və bu peşələrin və işlərin ağır olması və böyük fiziki güc tələb etməsi ilə izah olunur.

Qeyd edək ki, Beynəlxalq Əmək Təşkilatının “Analığın mühafizəsi haqqında” Konvensiyası ilə üzv ölkələr üçün sənaye, qeyri-sənaye və kənd təsərrüfatı sahəsində işləyən qadınların sağlamlığının qorunması ilə bir sıra məhdudiyyətlər müəyyən edilib.

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsindəki normalar

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin 241-ci maddəsi ilə qadın əməyinin tətbiqi qadağan olunan iş yerləri və işlər aşağıdakı kimi müəyyən edilib:

- Əmək şəraiti ağır, zərərli olan iş yerlərində, habelə yeraltı tunellərdə, şaxtalarda və digər yeraltı işlərdə qadın əməyinin tətbiqi qadağandır.
- Bir qayda olaraq, fiziki işlə məşğul olmayan, rəhbər vəzifələrdə çalışan və ya sosial, sanitariya-tibbi xidmətlər göstərən, habelə fiziki işlər görmədən yeraltı iş yerlərinə düşüb qalxmaqla ayrı-ayrı vaxtlarda qadınlar tərəfindən müvafiq yeraltı işlərin yerinə yetirilməsinə yol verilir
- Qadınların bu maddə ilə müəyyən edilmiş normalardan artıq ağır əşyaların qaldırılması və bir yerdən başqa yerə daşınması işlərinə cəlb edilməsi qadağandır.

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsindəki normalar

- Qadınların əmək funksiyasına yalnız aşağıdakı normalar həddində ümumi çəkisi olan ağır şeylərin əl ilə qaldırılması və daşınması işlərinin görülməsi (xidmətlərin göstərilməsi) daxil edilə bilər:

a) başqa işləri görməklə yanaşı eyni zamanda ümumi çəkisi 15 kiloqramdan çox olmayan əşyaların əl ilə qaldırılaraq başqa yerə daşınması;

b) ümumi çəkisi 10 kiloqramdan çox olmayan əşyanın bir metr yarımdan artıq hündürlüyə qaldırılması;

c) bütün iş günü (iş növbəsi) ərzində müntəzəm olaraq ümumi çəkisi 10 kiloqramdan çox olmayan əşyanın əl ilə qaldırılıb başqa yerə daşınması;

ç) 15 kiloqramdan artıq gücün sərf edilməsi tələb olunan yüklənmiş təkərli araba və ya hərəkət edən digər vasitələrlə əşyaların daşınması.

- Hamilə və 3 yaşınadək uşağı olan qadınların bu maddədə nəzərdə tutulmuş işlərin görülməsinə cəlb olunması qadağandır.

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsindəki normalar

ç) 15 kiloqramdan artıq gücün sərf edilməsi tələb olunan yüklənmiş təkərli araba və ya hərəkət edən digər vasitələrlə əşyaların daşınması.

- Hamilə və 3 yaşınadək uşağı olan qadınların bu maddədə nəzərdə tutulmuş işlərin görülməsinə cəlb olunması qadağandır.

Əmək Məcəlləsinin 241-ci maddəsinin 6-cı bəndinə görə qadın əməyinin tətbiqi qadağan olunan əmək şəraiti zərərli və ağır olan istehsalatların, peşələrin (vəzifələrin), habelə yeraltı işlərin siyahısı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilir.

Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 20 oktyabr tarixli 170 sayılı qərarı

“Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin təsdiq edilməsi, qüvvəyə minməsi və bununla bağlı hüquqi tənzimləmə məsələləri haqqında” Azərbaycan Respublikası qanununun tətbiq edilməsi barədə AR Prezidentinin fərmanına uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 20 oktyabr tarixli 170 nömrəli qərarı ilə “Qadın əməyinin tətbiqi qadağan olunan, əmək şəraiti zərərli və ağır olan istehsalatların, peşələrin (vəzifələrin), habelə yeraltı işlərin siyahısı” təsdiq edilmişdir.

Qadağan olunmuş peşələrin siyahısı

Bu siyahı üzrə 38 sahə üzrə 678 peşə və iş yeri üzrə qadın əməyinin tətbiqi qadağan edilir. Qadağalar əsasən 3 səbəblə əlaqələndirilir: 1). Qadınların sağlamlığına, xüsusilə reproduktiv sağlamlığına ziyan vurması, 2). Bu peşələrin və iş yerlərinin təhlükəsiz olmaması, Bu peşələrin və iş yerlərinin ağır olması və böyük fiziki güc tələb etməsi.

Bu siyahının təhlili göstərir ki, burada qadınlar üçün qadağan edilən peşələr və iş yerlərinin azı 1/3-i elə on illər əvvəl də zəruri olmamışdır. Məsələn, çörəkbişirmə, qənnadı, makaron istehsalatı, konserv istehsalı, balıq emalı, ət məhsullarının istehsalı və emalı, dəri istehsalı, yun keçə istehsalı, toxuma malları istehsalı, nəqliyyat və rəbitənin bir sıra sahələri, musqi alətləri istehsalı sahələri üzrə xeyli peşələrin və iş yerlərinin qadağan olunması məntiqi və zəruri deyildir.

Dünyada gedən tendensiyalar

Hazırda dünyada gedən tendensiyalar bu qadağaların azaldılması və ləğv edilməsi istiqamətindədir. Ən yeni texnologiyaların və innovasiyaların, səmərəli metodların tətbiq olunduğu müasir dünya iqtisadiyyatında artıq on illər əvvəl müəyyən edilən qadağalara yer qoymur.

BMT-nin Beynəlxalq Əmək Təşkilatı üz dövlətləri qadın əməyi üzrə ayrı-seçkiliyi aradan qaldırmağa və qadağaları getdikcə ləğv etməyə çağırır.

BMT-nin və Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Konvensiyaları

BMT-nin “Qadınlara qarşı ayrı - seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında” Konvensiya ilə üzv dövlətlər qadınlara qarşı ayrı seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi, o cümlədən Konvensiyanın 11-ci maddəsi ilə məşğulluq sahəsində qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyi ləğv etmək üçün bütün müvafiq tədbirlərin görülməsi, kişi və qadınların bərabərliyi, peşə və iş növünün azad seçilməsi ilə bağlı öhdəliklər götürüb.

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının “Əmək və məşğulluq sahəsində ayrı-seçkilik haqqında” Konvensiyası üzv dövlətlər ilə milli şərait və praktikaya uyğun üsullarla əmək və məşğulluq sahəsində ayrı-seçkiliyin kökünü kəsmək məqsədilə imkanların və dövriyyənin bərabərliyinin təşviq olunmasına yönəldilmiş milli siyasət müəyyən etməyi və yeritməyi öhdəsinə götürüb.

Azərbaycan Respublikası

Konstitusiyasındakı mühüm normalar

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25-ci maddəsində hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi təsbit olunub. Burada həmçinin göstərilir ki, kişi ilə qadının eyni hüquqları və azadlıqları vardır. Dövlət, irqindən, etnik mənsubiyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir. İnsan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını irqi, etnik, dini, dil, cinsi, mənşəyi, əqidə, siyasi və sosial mənsubiyyətə görə məhdudlaşdırmaq qadağandır.

Azərbaycan Respublikası

Konstitusiyasındakı mühüm normalar

Konstitusiyanın 35-ci maddəsində isə hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ vardır. Hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək, heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz işinə görə dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az olmayan haqq almaq hüququ vardır.

“Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında” qanundakı normalar

“Gender (kişi və qadın) bərabərliyinin təminatları haqqında” qanununun 2.0.4.-cü maddəsində göstərilir ki, cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkilik - seksual qısnama, cinsi əlamətə görə hüquqların bərabər həyata keçirilməsini məhdudlaşdıran və ya inkar edən istənilən fərq, istisna və ya üstünlük qadağan edilir. Həmin qanunun 3.1. –ci maddəsində deyilir ki, cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin bütün formaları qadağandır.

Həmçinin 7.2.2. – ci maddəyə görə cinsindən asılı olmayaraq, eyni işlə məşğul olan işçilərə eyni iş şəraiti yaradılmalıdır.

Aparılmış təhlillərin nəticələri

BMT-nin Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üzrə Komitəsi Azərbaycandan Əmək Məcəlləsindəki qadın əməyinin qadağan edildiyi peşələr və iş yerləri ilə bağlı maddələri qaldırmağı tələb edir.

Beləliklə bütün bunlar Əmək Məcəlləsinin 241-ci maddəsi ilə qadın əməyinin tətbiqi qadağan olunan iş yerləri və işlərə, həmçinin Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 20 oktyabr tarixli 170 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş “Qadın əməyinin tətbiqi qadağan olunan, əmək şəraiti zərərli və ağır olan istehsalatların, peşələrin (vəzifələrin), habelə yeraltı işlərin siyahısı”na yenidən baxılmalı və bu qadağalar mümkün qədər minimuma endirilməlidir.

Aparılmış təhlillərin nəticələri

Yuxarıda qeyd etdiyimiz ki, hazırda iqtisadiyyatın istər sənaye, istər qeyri-sənaye sahələri, istər kənd təsərrüfatı sahəsinə və digər sahələrində tətbiq edilən yeni texnologiyalar, innovasiyalar, inkişaf etmiş kommunikasiya sistemləri, sınaqdan çıxmış səmərəli metodlar faktiki olaraq bu qadağalara yenidən baxmağı çoxdan aktual edib.

Bunlarla yanaşı onu da qeyd edək ki, hazırda Azərbaycanda hüquqi şəxs yaratmaqla sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq və hüquqi şəxs yaratmadan fərdi sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün müəyyən edilmiş 761 fəaliyyət sahəsinin təxminən 1/3 hissəsi qadınlar üçün qadağan edilmiş peşələr və ya xidmət sahələri ilə bağlıdır. Əmək Məlləsindən 241-ci maddəsində qadın əməyi üçün nəzərdə tutulan qadağalar nə “Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında” qanunda, nə də “Hüquqi şəxslərin dövləteydiyyatı və dövlət reyestri haqqında” qanunda nəzərdə tutulmamışdır.

Aparılmış təhlillərin nəticələri

Sonda onu da qeyd edək ki, Nazirlər Kabinetinin 1999-cu il 20 oktyabr tarixli 170 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Qadın əməyinin tətbiqi qadağan olunan, əmək şəraiti zərərli və ağır olan istehsalatların, peşələrin (vəzifələrin), habelə yeraltı işlərin siyahısı”nda nəzərdə tutulan qadağalara əməl edilməməsinə görə İşəgötürənlər üçün inzibati və cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmamışdır.

Yalnız IXM –nin 199-cu maddəsində sağlam və təhlükəsiz əməyin mühafizəsi şəraitinin təmin edilməməsi üçün inzibati məsuliyyət, Cinayət Məcəlləsinin 164-cü maddəsi ilə isə hamilə qadının və ya himayəsində üç yaşınadək uşağı olan qadının, üç yaşınadək uşağını təkbaşına böyüdən kişinin əmək hüquqlarını pozmaya görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmuşdur.

TƏŞƏKKÜRLƏR

Hafiz Həsənov

“Hüquq və İnkişaf” İctimai Birliyi

Phone: +99412 511 62 28: +99477 611 7443

e-mail: himerkez@yahoo.com

web: www.law.org.az